

HERDER'DE VOLK KAVRAMI

Meral OZAN*

Alman şairlerinden Johann Gottfried Herder'in (1744-1803) yazın diline taşıdığı "Volk" kavramı günümüzde birçok anlam içermektedir. Biz bu yazımızda *Volk* kelimesinin anlamları ve Alman edebiyatında taşıdığı önemi üzerinde duracağız. Almanca'da *Volk* "ortak dil, kültür ve tarihle birbirine bağlı bulunan ve insanlardan oluşan bir topluluk" demektir (Drosdowski 1981, s.2802).

[...] durch gemeinsame (Sprache) Kultur und Geschichte verbundene große Gemeinschaft von Menschen (...)]

Volk kavramı Eski Yüksek Almanca'daki "fole" kelimesinden gelmektedir ve "çok kişi" anlamındadır. Dil tarihsel gelişim açısından bakıldığında *Volk* kelimesi (artık kullanılmayan) "ekip" anlamını taşır; örneğin bir geminin ekibi ya da bir askeri heyetin tüm mensupları. "Bir toplumun salt üyelerinin toplamı" ya da "bir ülke nüfusunun tamamı" da *Volk* kavramını açıklar (Drosdowski 1981, s.2802; Brockhaus 1994, s.405). "Ethnie" anlamında *Volk*, bir grup insanın oluşturduğu spesifik etnik birimdir. Ayrıca *Volk* kavramı, ülke nüfusunun orta ve alt katmanları, basit insanlar (einfache Leute); topluluk, kalabalık anlamına da gelmektedir. "Kendilerini ideal bir birim olarak gören bir grup insan; yani ortak geçmiş, tarih, kültür ve dil, (kısmen de olsa) din) unsurlarıyla birbirleriyle bağlı bulunan topluluk" da *Volk* demektir (Brockhaus s.405).

[...] eine Gruppe von Menschen, die sich als ideelle Einheit begreift, d.h.: als eine durch gemeinsame Herkunft, Geschichte, Kultur und

Sprache z.T. auch Religion verbundene Gemeinschaft (...)]

Ancak bu anlamda *Volk* günlük dilde "Nation" (millet, ulus) kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. *Nation* kavramı ise, "aynı soydan gelen, ortak dile, ortak örf ve adetlere sahip olan, kültürel ve siyasi gelişim sürecine bağlı olarak aynı ülke sınırları içerisinde birarada bulunan bilinçli ve siyasi topluluk"tur (Wahrig 1979, s.2620).

[Nach Abstammung, Sprache, Sitte, kultureller und politischer Entwicklung zusammengehörige, innerhalb der gleichen Staatsgrenzen lebende, bewußt und gewollt geformte politische Gemeinschaft.]

Volk ve *Nation* kavramları, içerdikleri anlam bakımından birbirinden ayrılırlar. *Millet* (*Nation*) siyasi düşüncenin oluşum sürecini fazlasıyla kapsarken, *halk* (*Volk*), daha çok hissi tecrübeleri vurgular, örneğin *milli bilinç* (*Volksbewußtsein*) gibi. Bu iki kavramın belirsizliği, her ikisinin anlamı dışında kullanılmasına sebep olmuştur. Nasyonat-Sosyalizm döneminden sonra *Volk* kavramı anlam kötülesmesine uğraması bundan dolayıdır.

Aimaca - Türkçe sözlüklerinde *Voll*,

1. "Nüfus" anlamında; halk, ahali ve sekene olarak;
2. "Nation" anlamında millet, ulus olarak;
3. "basit" anlamda avam tabakası, halk zümresi olarak karşılık bulur.

Buradan da anlaşılacağı üzere "Volk" ve "Nation" kavramları içiçe geçmiş durumdadır.

Tarihi süreç içerisinde *Volk* kelimesi özellikle Romantizm döneminde (1790-1830) sıkça kullanılan bir terim haline gelmiş ve üzerinde sayısızca çalışmalar yapılmıştır. O dönem yazar ve bilim

*H.C. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
Araştırma Görevlisi

adamları özellikle Herder'in etkisi altında kalmıştır.

Herder, *halk* kavramını üç açıdan ele alır: "Volk" ona göre köktür (Stamm), ulusun bir parçasıdır. Fakat bu anlam günümüzde önemini kaybetmiştir. Diğer taraftan Herder *Volk* kavramına özellikle *populus/natio* ve *vulgus* (sosyal alt sınıf, bir halkın tabanı) açısından yaklaşır. *Natio* kavramıyla bir halkın milli karakterini çizmekte olan ve buradan "Nationalgeist" dediği *milli ruh* kavramına ulaşan Herder, bu bağlamda özellikle Voltaire ve Montesquieu'nin etkisi altında kalmıştır. Öyle ki, Montesquieu "*génie, esprit, caractère d'une nation*" kavramlarından söz ederken, Herder bunlara eşdeğer olan "*Genius*", "*Geist*" veya "Denkart eines Volkes" (halkın düşünce biçimi) ve "Nationalgeist" kavramlarını vurgular (Moser 1978, s.254). Ayrıca Herder, mistik bağlamda *milli kabul* (Nationalgeheimnis) ve duygudan bahsederken, *halkın ruhundan* (Volksseele) söz etmektedir. *Milli Ruh* Herder'de netlik kazanmamakla birlikte iki şekilde karşılık bulur: Metafizik bazda tabii bir varlıktır, tarihsel süreç içerisinde gelişen bir ögedir.

Milli Ruh, dilde, mitosta ve halk edebiyatında ifade bulur. Efsane ve halk türkülerinde masal, "Aydınlanma" döneminde olduğu gibi vakit geçirilecek bir unsur ya da tandırname olmaktan çıkmış; aklın, ruhun ve halkın ifade biçimi olmuştur. *Volk* kavramına "vulgus", yani sosyal alt sınıf açısından bakıldığında, kültürel gelişim on plana çıkmaktadır. *Halk*, ilk çağlarda mitos ve edebiyatın taşıyıcısı durumundayken, avdın kesim ve sosyal alt sınıf olarak bir ayrımı çok sonraları yaşamaktadır. Bu da yüksek kültür (Hochkultur) ve temel kültür, yani halkın kültürü demektir.

Herder olaya tarihi bir boyut kazandırmıştır. Buna göre, nazım (Poesie) ve halk edebiyatı gücünü halktan alır ve yine halk tarafından yaşam bulur. Bu da Herder'e göre "vulgus" kavramıyla tanımlanır. Bu görüş özellikle Romantizm dönemi şairleri tarafından kabul görmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere, Her-

der'de, halk (Volk) ve edebiyat (Dichtung) kavramı içiçe girmiştir, öyle ki halkın ruhu edebi yapıtta ebediyen sürmekte. Halkın kendisi ise, edebiyatın en köklü parçası ve tanrının bir lütfu olan, yaşamın asıl çekirdeğini oluşturmaktadır.

Yaratıcısı Herder olan, *Volk* kelimesi kadar etkili diğer bir kavram "Volksposie" (halk edebiyatı), sözlü anlatıma dayalı rivayet yoluyla aktarılan ananevi metinlerin bütününe verilen addır. Süsüz, sade bir anlatımla tipik kişi ve olayların canlandırılması gibi karakteristik bir özelliğe sahip olan *Volksposie*, bireyleştirmeye ve teemmüle de yer vermez. Aşk, savaş, mistik doğa ve mistik dünya gibi konular içeren bu tür edebi metinler, romantik dünya görüşüne uygun *milli ruh* felsefesinin de yansımasıdır aynı zamanda. Halk edebiyatının türleri arasında halk oyunları (Volkschauspiel), halk türküleri (Volkslied) ve halk hikayeleri (Volkszählung) bulunduğu gibi, büyü, muska, dua atasözü ve bulmaca gibi basit epik anlatılar da yer almaktadır.

Herder için halk edebiyatı, Hamann ve "Sturm und Drang" dönemi (1767-1785) şairlerinde olduğu gibi bir doğa edebiyatıdır (Naturposie). Doğa, Rousseau'nun izinde, toplumsal gelişime, kültüre ve aklın aksine asıl, gerçek ve masumdur. Herder'e göre, her edebi yapıt halk edebiyatında vuku bulur ve bir eserin "Volksposie" olabilmesi için gerçek hislerle bezenmiş, tutkuyla bağlı ve hayal gücüyle yaratılmış olması gerekmektedir. Buradan yola çıkarak, Romantizm şairleri halk edebiyatı kavramını geniş bir yelpazeden değerlendirirler. Böylelikle halk türküleri, halk hikayeleri ve halkvari kısa anlatıların (volkstümliche Kleindichtung) yanısıra, "Nibelungenlied" gibi ortaçağ edebiyatını da halk edebiyatına dahil ederler. Halk edebiyatı ile *Minnesanglar*¹ eşdeğer tutan Romantizm dönemi şairlerinden Ludwig Tieck (1773-1853), Clemens Brentano (1778-1842) ve Achim von Arnim'e (1781-1831) göre *halk*, temel sınıf (Grundschicht) ve ulusun çekirdeği, milletin en köklü parçasıdır. Halk edebiyatı ise saf, taze ve asıldır.

Buradan da anlaşılacağı üzere Herder'in görüşü Romantizm dönemi yazarları üzerinde derin bir etki yaratmıştır, çünkü onlar "halk" kavramını tanımakla kalmamış, halkla ilgili sayısız çalışmalar başlatmışlardır. Bunlardan en önemlisi rivayet yoluyla kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır.

Herder'in görüşünden yola çıkarak, Romantizm dönemi şairleri halk rivayetlerine iki görüş geliştirmişlerdir. Bunlardan ilki, estetik edebi anlayış, diğeri ise metafizik bazda halka tabi mistik görüştür. Estetik ebedii anlayışın en belirgin özelliği, edebiyatta birincil ilkesidir. Bunun anlamı, yazarın kendi özgün çalışması halk edebiyatıyla eşit düzlemde yer almasıdır. Buradaki hedef, rivayetlerin yazın yoluyla günümüz edebiyatında yeniden yaşatılmasıdır. Halk edebiyatının zenginleştirilmesi ve bu konuda yapılacak her türlü çalışmanın hazırlanması, yeni yetişen neslin bu değerlerden sağlıklı bir şekilde faydalanması için olmuştur. Metafizik bağlamda halka özgü mistisizm görüşü savunan yazarlardan Joseph Görres (1776-1848), Herder'in izinde, halk rivayetlerini mitos ve ilahi vahyi olarak görmektedir. Mitos dindir, dinidir. Mitlerin kendisi ise tanrının doğadaki ifade biçimidir; bu da asıl, doğayla içiçe yaşayan insandır. Asıl ülke ve asıl dil gibi, asıl mitosların varlığına inanan Görres, halk efsanelerini, mitler dönemine ait izler taşıdıkları için kutsal birer belge olarak görür ve doğa edebiyatını tıpkı bitkiler gibi doğal ürün olarak kabul eder.

Romantizm dönemi yazarlarının hedefi, halkın temel taşlarını oluşturan milli değerleri, rivayet yoluyla günümüze aktarırken, orijinalliğini ve doğallığını korumak ve ebedi yaşatmaktır; bu kültürel akımı gerçekleştirirken de kutsal yeni bir dönem açmaktır. Bu adımı gerekli kılan, yalnızca kültürel değerlerin toplanması değil, bunları halkın kendi geleceği için yeniden kullanılacak hale getirilmesi ve yeniden canlandırılmasıdır. Bu sayede Romantizm şairleri Alman halk edebiyatının yaşam varlığını

sürdürürken, Alman milli birliğinin yeniden oluşturulmasını da sağlamış olacaktırlar. Bu arzuyu özellikle o döneme ait genç yazarlar gurubu güdümüş ve halk edebiyatının didaktik yönünü daha çok vurgulamak amacıyla, efsane, destan ve masal gibi edebi türleri yeniden kaleme almış ve üzerinde çalışmaları fiilen yürütmüşlerdir.

Halk edebiyatı, Max Lüthi'nin deyimiyle, "her tür kişisel çabanın kendini gösterdiği bir alan"dır (Lüthi 1972, s.78). Özünü tanımak, var olan kültürel değerleri bilmektir. Halkın özü edebiyatında saklı olduğuna göre, bu alandaki çalışmaları sürdürmek ve bunun için gereken çabayı göstermek, edebiyatımız açısından bir kazanç olacaktır.

KAYNAKÇA

- 1) BROCKHAUS, F.A. (1994): "Volksliteratur" in: Brockhaus Enzyklopadie in 24 Bänden, Band 23. Mannheim: Brockhaus Verlag GmbH.
- 2) DROSDOWSKI, Gunther (1981): DUDEN. Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden. Mannheim: Dudenverlag.
- 3) LÜTHI, Max (1972): "Europäische Volksliteratur" in: A. SCHAEFER. Weltliteratur und Volksliteratur, München: C.H. Beck Verlag.
- 4) MOSER, Hugo (1978): "Sagen und Märchen in der deutschen Romantik" in: H. STEFFEN. Die deutsche Romantik. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlag.
- 5) WAHRIG, Gerhard (1979): Wahrig, deutsches Wörterbuch. Gutersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.
- 6) STEPHAN, Inge (1989): "Romantik als Lebens- und Schreibform" in: W. BEUTIN. Deutsche Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart, Stuttgart: J.B. Metzler Verlag.

NOT

1 Ortaçağ Alman edebiyatında saray adabına uygun, şövalyeler tarafından söylenen şarkılar.